

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

A Розглянуто організаційно-педагогічні умови формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої освіти Китаю. Розкрито значення трактувань і визначень поняття «умови» і «педагогічні умови». Зазначено, що організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації освітнього процесу. Аналіз передумов реформи музичної освіти Китаю надало можливість чітко побачити, що підготовка вчителів музичного мистецтва в коледжах та університетах Китаю має базуватися на формуванні музичної культури та культивуванні естетичного мислення. Практика формування духовної культури та естетичного мислення має бути зосереджена на диверсифікації навчальних матеріалів.

Встановлено, що рівень художньої майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва є початком культивування естетичного мислення як основи базового музичного навчання, розвитку музичних умінь і формування музичної культури. Під час освоєння навчального курсу утворюється повноцінний зв'язок між викладачем і студентами, між суб'єктивними та об'єктивними умовами професійної діяльності, що визначає ефективність розробленого навчального плану та якість педагогічної системи освіти.

Доведено, що реалізація нових напрямів розвитку музичної освіти потребує використання інноваційних технологій, творчого пошуку нових чи вдосконалених концепцій, принципів, підходів до музичної освіти, суттєвих змін у її змісті, формах і методах навчання, управління освітнім процесом, а також передбачає визначення низки організаційно-педагогічних умов ефективного процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зазначено, що для визначення ефективності та якості підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва доцільно використовувати «моніторинг». Якісна освіта висуває високі вимоги до формування духовної культури майбутніх учителів музики, особливо важливою ланкою є розуміння, як впровадити концепцію якісної освіти в систему музичної освіти закладів вищої освіти Китаю.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови; музична освіта; якість освіти; моніторинг; вища освіта

S *Kravchenko Hanna, Liu Meihuan. Organizational and pedagogical conditions for the spiritual culture development in future teachers of music art.*

The content of the article considers the organizational and pedagogical conditions for the spiritual culture development in future teachers of music art in higher education institutions of China.

The meaning of interpretations and definitions of the concepts «conditions» and «pedagogical conditions» is revealed.

Organizational and pedagogical conditions are pedagogical condition depend on the peculiarities of the organization of the educational process.

The analysis of the prerequisites for the reform of China's music education provided an opportunity to see clearly that the training of music teachers in Chinese colleges and universities should be based on the music culture development and the cultivation of aesthetic thinking.

The practice of spiritual culture development and aesthetic thinking cultivation should focus on the diversification of educational materials.

It is established that the level of artistic skill of future teachers of music is the beginning of the cultivation of aesthetic thinking, as the basis of basic music education, development of musical skills and the musical culture.

During the mastering of the course a full-fledged connection is developed between the teacher and students, between the subjective and objective conditions of professional activity, which determines the effectiveness of the developed curriculum and the quality of the pedagogical education system.

It is proved that the implementation of new directions in the development of music education requires the use of innovative technologies, creative search for new or improved concepts, principles, approaches to music education, significant changes in its content, forms and methods of teaching, management of the educational process, pedagogical conditions of the effective process of training future teachers of music.

It is noted that to determine the effectiveness and quality of training of future music teachers, it is advisable to use «monitoring».

Quality education demands the spiritual culture development of future music teachers. The important link understands how to implement the concept of quality education in the system of music education in Chinese higher education institutions.

Key words: organizational and pedagogical conditions; music education; quality of education; monitoring; higher education

Кравченко Ганна Юрївна, докторка педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, Харківський національний економічного університету імені Семена Кузнеця, Україна

Kravchenko Hanna, Dr. of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy, foreign philology and translation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

E-mail: anna.dist61@gmail.com

Лю Мейхуань, аспірантка кафедри педагогіки, іноземної філології та перекладу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Україна; доцентка кафедри музики та виконавства, Університет мистецтв і науки Сичуань, Китай

Liu Meihuang, Postgraduate student of the Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine; Associate Professor of the Department of Music and Performing, Sichuan University of Arts and Science, China

E-mail: liumh9990@163.com

Актуальність проблеми. Якісна мистецька освіта та усвідомлення соціальної ролі вчителів музичного мистецтва знаходять своє відображення саме у розвитку мистецтва у Китайській народній республіці. Завданням мистецької освіти в університетах країни є поширення знань, які впливають на духовний розвиток особистості.

Сучасні педагогічні дослідження теорії та методики формування музичної культури вчителів мистецтва потребують дотримання педагогічних умов, забезпечення яких сприятиме позитивному впливу на розвиток духовної культури у майбутніх учителів музики. Останнім часом у наукових роботах автори приділяють увагу дослідженню організаційно-педагогічних умов досліджуваного процесу або явища. Тому і виникає питання необхідності теоретичного обґрунтування й уточнення понять «педагогічні умови» та «організаційно-педагогічні умови». А в нашому випадку ще й розкриття поняття «організаційно-педагогічні умови формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва».

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Детально аналізують питання, що стосуються розкриття педагогічних умов в освітньому процесі А. Алексюк, А. Аюрзанайн, Г. Голубова, Р. Гурова, А. Зубко, В. Манько, П. Підкасистий, О. Федорова, Б. Чижевський. Проблеми духовності та формування духовної культури знайшли своє відображення в роботах І. Беха, М. Боришевського, Т. Бутковської, О. Вишневського, М. Євтуха, О. Киричука, О. Коберника, Д. Леонтєва, Д. Максименка, М. Нікандрова, Т. Петракова, Д. Чернілевського та ін. Взаємозв'язок духовності та сучасної системи вищої освіти розглядалися в роботах В. Андрущенко, В. Баранівського, Л. Буєвої, В. Кременя та ін. Дослідженням сутності понять «умови» та «педагогічні умови» присвячено праці низки вітчизняних учених: А. Алексюка, Ю. Бабанського, І. Лернера, П. Підкасистого, О. Пометун, В. Симоненко, Б. Чижевського та ін.

У теорії і практиці педагогічної діяльності існує безліч трактувань і визначень поняття «умови» взагалі й, «педагогічні умови» зокрема.

У науковій літературі існують різні точки зору щодо поняття «умова».

У словнику «умова» трактується як «обставина, від якої що-небудь залежить» [5].

Саме умови складають те середовище, обставину, в якій явища виникають, існують і розвиваються. Дослідники під «умовою» розуміють середовище, обстановку, у якій перебувають і без якої не можуть існувати предмети, явища [6].

Термін «педагогічна умова» визначають як певну обставину чи обстановку, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [10, с. 97].

О. Федорова під педагогічними умовами розуміє сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей її здійснення, що забезпечують успішне вирішення поставленого завдання [11].

Педагогічні умови – це обставини, при яких компоненти навчального процесу (зміст, викладання й учіння) подані в найкращому взаємозв'язку та створюють атмосферу плідної співпраці між викладачем і студентами, що забезпечує плідне викладання, керівництво навчальним процесом, а студентам – успішне навчання [7].

Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації освітнього процесу.

Б. Чижевський зазначає, що організаційно-педагогічні умови відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах [12, с. 82].

А. Зубко класифікує організаційно-педагогічні умови вдосконалення навчального процесу у закладах педагогічної освіти: умови, що забезпечують процес навчання (рівень професійності тих, хто навчає; ступінь готовності до навчання тих, хто навчається); умови, що забезпечують удосконалення навчального процесу (матеріально-технічне; навчально-методичне забезпечення процесу) [8].

У нашому дослідженні актуалізуємо увагу, що на вибір організаційно-педагогічних умов впливають певні суперечності, а саме: суперечність між неповною визначеністю конкретних вимог, що стосується підготовки майбутніх фахівців із викладання музичного мистецтва у нормативних документах і реальною потребою у висококваліфікованих кадрах музичного мистецтва, які є компетентними в певній галузі; неузгодженістю вимог щодо формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва та необхідністю розроблення чітких орієнтирів організації освітнього процесу у закладах вищої освіти Китаю. Тому актуальним для розв'язання вказаних протиріч є тлумачення самого поняття «педагогічні умови», акцентуючи увагу на «організаційно-педагогічних умовах формування духовної культури», що сприятиме якісній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва та належній й ефективній організації освітнього процесу.

Мета статті: теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої освіти.

Викладення основного матеріалу. Організаційно-педагогічні умови – сукупність факторів, що забезпечують регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети, вдосконалюють міжособистісні стосунки учасників педагогічного процесу для вирішення конкретних дидактичних завдань, сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, їхньої самостійності, ініціативності, професійного інтересу.

Проблема організації педагогічного процесу для майбутніх учителів музичного мистецтва залежить не тільки від об'єктивних чинників, але й від суб'єктивних, зокрема від урахування індивідуальних особливостей студентів, тобто потребує особистісно-орієнтованого підходу, що сприятиме самовиявленню, самореалізації особистості.

Погоджуємося з Н. Білік, яка зазначає, що нині вкрай важливим є завдання виховання в учнівській молоді національної самосвідомості, громадянської позиції, духовності, налаштованості на осмислення моральних і культурних цінностей, історії, системи вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, усвідомленням відповідальності [2]. Отже, сучасна освіта має допомогти учням (студентам) у цьому.

Визначимо оптимальні організаційно-педагогічні умови для формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва:

- 1) спрямування особистості на самореалізацію за допомогою створення та підтримки інноваційного освітнього середовища;
- 2) реалізація навчально-методичних умінь і навичок у викладачів, які забезпечують розвиток їх професійних компетентностей;
- 3) мотивація студентів до навчальної діяльності та розвиток їх пізнавальної активності;
- 4) забезпечення якості освітнього процесу.

Розкриємо зазначені організаційно-педагогічні умови.

Аналіз передумов майбутньої реформи музичної освіти Китаю надає можливість чітко побачити, що підготовка вчителів музичного мистецтва в коледжах та університетах Китаю має базуватися на формуванні музичної культури та культивуванні естетичного мислення.

Рівень художньої майстерності є початком культивування естетичного мислення, як основи базового музичного навчання, розвитку музичних умінь і формування музичної культури. Майбутні вчителі музичного мистецтва, які будуть працювати в закладах освіти, повинні виходити із загального пізнання музичної освіти та розуміння значення інтеграції культурологічного мислення, а не лише дотримуватись викладання традиційних технічних прийомів навчання музики.

Традиційний підхід викладання музики в закладах вищої освіти в Китаї надає можливість дійти висновку, що більшість учителів музичного мистецтва зосереджуються на рівні формування художніх навичок під час навчання, незалежно від того, чи пояснюють вони студентам основну музичну термінологію, розкривають ціннісні аспекти музичних творів і стилі музичних композицій. Загалом більшість викладачів, які закінчили професійні музичні академії, як і раніше зосереджуються на навчанні художньої та мистецької майстерності. Умовно кажучи, вони приділяють більше уваги навчанню, яке розвиває тільки музичні навички, але й часто ігнорують освітні та теоретичні заняття, що формують духовну культуру.

Застосування сучасних інноваційних методів викладання навчальних дисциплін дозволяють студентам отримати попереднє розуміння сприйняття музики, детальніше зрозуміти музичну мелодію, ритм, гармонію, тембр, оркестровку тощо. Їх можна розглядати як основу навчання, що має вплив на формування різних рівнів художніх і мистецьких навичок. Саме інноваційні методи допомагають студентам опанувати різні способи використання музики (гра, спів, композиція тощо) та формувати професійні компетентності.

На даний час різноманітні освітні реформи «нових вільних мистецтв» і «міждисциплінарних мистецтв», які останнім часом пропагуються в Китаї, дозволяють організувати освітній процес на основі впровадження новітніх професійних курсів і навчальних систем.

Навчальний курс «Процес і методика» навчальної програми «Емоційне ставлення», який упроваджено в освітній процес в університетах провінції Сичуань Китайської народної республіки, формує у майбутніх учителів музики розуміння музичного рівня освітнього пізнання, сприйняття загальних законів музичної освіти. Під час освоєння навчального курсу утворюється повноцінний зв'язок між викладачем і студентами, між суб'єктивними та об'єктивними умовами професійної діяльності, що визначає ефективність розробленого навчального плану та якість педагогічної системи освіти. Освітньо-пізнавальний рівень майбутніх учителів музичного мистецтва пов'язаний із ефективністю навчання, що передбачає встановлення освітньої комунікації між викладачами та студентами. Практика формування духовної культури та мислення має бути зосереджена на диверсифікації навчальних матеріалів і розширенні сайтів для навчання, щоб учителі музичного мистецтва могли накопичувати корисні, багаті та багатомірні навчальні матеріали. Персональний навчальний сайт освітнього середовища визначає особистісне культурне поле кожного студента, яке сприяє формуванню та розвитку духовних цінностей. Тут необхідно зазначити, що сайти освітніх прикладних програм в основному зосереджені на традиційних «Школа», «Клас» та «Класна кімната» [4].

Педагог Ван Чанчен зазначав, що «серед педагогів, вихователів та інших учасників освітнього процесу формується своєрідна співпраця, успадкування, поширення та розповсюдження знань. Спираючись на споживання та попит щодо музичної освіти, об'єктивними стають відносини, що спрямовують на духовний розвиток, формування та просування духовності людини у суспільстві» [7].

В освітньому процесі закладу вищої освіти цілеспрямовано створюються організаційно-педагогічні умови формування компетентного фахівця. Вони лежать у таких площинах взаємодії суб'єктів освітнього процесу: студент – викладач, студент – студент, студент – студентський колектив, студент – професія [9].

Отже, саме сформована професійна компетентність у майбутніх учителів музичного мистецтва в коледжах та університетах, отримання майбутнього статусу «викладач», визначає важливість створення умов саме навчально-пізнавального рівня.

Отже, можна дійти висновку, що організаційно-педагогічні умови для підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва – це сукупність дій і взаємодій, які забезпечують внесення прогресивних змін у цілісне функціонування професійної підготовки у закладах вищої освіти, дають змогу підвищити рівень сформованості духовної культури у студентів.

Концепція освіти в Китаї вже багато років звертає увагу на «якість освіти». Наприклад, китайський учитель Чу Хунци, розглядаючи формування духовної культури вчителів музичного мистецтва звертає увагу на якість музичної освіти. Він зазначає, що «якість – це трансцендентність та інтеграція знань, навичок і ставлення. Це набір поведінки, яку можна спостерігати, навчати, вивчати та вимірювати» [13].

Управління якістю освіти в закладі вищої освіти нині є найактуальнішим питанням. Для цього необхідно визначити рівень забезпечення якості освіти у закладі вищої освіти й створити її стандарт, що передбачає побудову відповідної моделі якості освіти в організації.

Поняття «якість освіти» включає в себе нормативно-правові вимоги до музичної освіти, історико-культурні традиції та теоретико-методологічні принципи побудови освітньої системи. Якість освіти являє своїм результатом конкурентоспроможність освітньої установи, високі досягнення у навчанні, технологічність і сучасний рівень організації освітнього процесу [1].

Нині в оцінці якості освіти використовується поняття «моніторинг», що стало вже звичним. Загалом моніторинг визначається як постійне спостереження за будь-яким процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату. Реалізація моніторингу передбачає організацію при можливості постійного спостереження (оцінку, вивчення) за об'єктом [там само].

Системи оцінки результатів навчання бакалаврів майбутніх учителів музичного мистецтва можна роз-

ділити на підсистеми відповідно до цілей і об'єктів оцінки:

- оцінка індивідуальних освітніх музичних досягнень студентів (стану або динаміки росту) для цілей атестації (підтвердження отримання певного рівня освіти), корекції індивідуальних результатів, переходу на наступний щабель навчання, вибору рівня вивчення окремих навчальних предметів;

- оцінка рівня освітніх досягнень групи, закладу освіти з метою оцінки діяльності викладачів, удосконалення процесу викладання і навчання;

- моніторинг освітніх досягнень вибіркової сукупності студентів із питань управління закладами вищої освіти у масштабі окремих регіонів або країни в цілому з метою оцінки якості навчання і тенденцій розвитку.

Метод якісної освіти з високим стандартом комплексного оцінювання вимагає від учителів музичного мистецтва, більше уваги приділяти інтеграції, розширенню та поглибленню освітнього когнітивного рівня [3].

Ми повинні не лише посилювати вплив теорії на практику, але й спрямовувати освітній процес на взаємодію «теорії повернення» та практики формування духовної мистецької свідомості у студентів, що передбачає застосування знань стосовно того, чому вони навчилися, підкреслювати єдність знань і практики та застосовувати навчання в глибині культурного формування професійного досвіду. Така якісна освіта висуває високі вимоги до рівня духовної культури досвіду вчителів музики, особливо важливою ланкою є розуміння, як впровадити концепцію якісної освіти в систему музичної освіти закладів вищої освіти Китаю. Сама система музичної освіти в китайських університетах також дозволяє студентам отримувати глибокий культурний досвід і створювати організаційно-педагогічні умови взаємодії в процесі навчання співочої майстерності, беручи участь у сценічних виступах (не лише спів). Це визнання поєднання теорії та практики.

Виходячи із зазначеного вище, можна дійти **висновку**, що у Китаї формування музичної культури та культивування естетичного мислення сучасних викладачів музичного мистецтва закладів вищої освіти все ще мають деякі проблеми, такі як: відсутність єдиної системи підготовки вчителів, відсутність єдиних вимог до змісту музичної освіти та навчально-методичних матеріалів; наявність апаратних і програмних обмежень; існування психолого-педагогічних бар'єрів і перешкод для спілкування, особливо під час епідемії, між студентами та викладачами. Вважаємо, що саме організаційно-педагогічні умови формування духовної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва дозволять формувати та розвивати особистісні професійні якості у кожного студента.

Перспективи подальших досліджень. Що стосується формування духовної культури майбутніх учителів музичного мистецтва вважаємо за необхідне створити модель управління процесом формування духовної культури у

майбутніх учителів музичного мистецтва в Китаї, яка дозволить побудувати систему управління процесом формування духовної культури у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Адаптивне управління розвитком професійної освіти / за заг. ред. Г. Єльнікової. Павлоград : ІМА–прес, 2016. 248 с.
2. Білик Н. І. Управління виховним процесом у закладі загальної середньої освіти на засадах духовності. *Виховання духовності особистості у контексті реалізації цілей сталою розвитку України* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конфер. Київ, 27 лютого 2020 р. / за наук. ред. О. І. Бондаря, О. М. Отич. Київ : Вид. дім «Гельветика», 2020. С. 108–115. ISBN 978-966-992-165-9.
3. Ван Чжаньон. Освіта та викладацька діяльність у сфері культури. [J] *Journal of Nanjing Normal University (Social Science Edition)*. 2011. № 06. С. 77–81.
4. Ван Ангуо. Дослідження реформи та розвитку шкільної музичної освіти в Китаї. [J] *Journal of the Central Conservatory of Music*. 2004. № 04. С. 3–12.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. 1736 с.
6. Гурова Р. Г. Социально-педагогические исследования и современность. *Советская педагогика*. 1989. № 2. С. 79–86.
7. Гуцан Т. Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів економіки до профільного навчання старшокласників. URL: <http://intkonf.org>
8. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 22 с.
9. Кравченко Г. Ю. Організація самостійної роботи магістрів у системі післядипломної освіти. *Scientific Journal «Virtus»*. 2018. Іс. 26. Р. 99–103.
10. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко ; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 512 с.
11. Федорова О. Ф. Некоторые вопросы активизации учащихся в процессе теоретического и производственного обучения. Москва : Высшая школа, 1970. 301 с.
12. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.
13. Чу Хунци. Міжнародне бачення основної грамотності та позиція Китаю: національне покращення якості Китаю та трансформація цілей освіти в 21 столітті. [J] *Educational Research*. 2016. № 37 (11). Р. 8–18.

References

1. Yelnykovoї, H. (Ed.). (2016). *Adaptyvne upravlinnia rozvytkom profesiinoy osvity [Adaptive management of vocational education]*. Pavlohrad: IMA–pres.
2. Bilyk, N. I. (2020). *Upravlinnia vykhovnym protsesom u zakladi zahalnoi serednoi osvity na zasadakh dukhovnosti [Management of the educational process in the institution of general secondary education on the basis of spirituality]*. In O. I. Bondaria, O. M. Otych (Eds.), *Vykhovannia dukhovnosti osobystosti u konteksti realizatsii tsilei staloho rozvytku Ukrainy [Education*

of spirituality of the individual in the context of realization of the purposes of sustainable development of Ukraine]: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 108-115). Kyiv: Vyd. dim «Helvetyka» [in Ukrainian].

3. Van, Chzhanon. (2011). *Osvita ta vykladatska diialnist u sferi kultury [Education and teaching activities in the field of culture]*. [J] *Journal of Nanjing Normal University (Social Science Edition)*, 6, 77-81 [in Ukrainian].
4. Van, Anhuo. (2004). *Doslidzhennia reformy ta rozvytku shkilnoi muzychnoi osvity v Kytai [Research on the reform and development of school music education in China]*. [J] *Journal of the Central Conservatory of Music*, 4, 3-12 [in Ukrainian].
5. Busel, V. T. (Comp.). (2009). *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv; Irpin: VTF Perun [in Ukrainian].
6. Gurova, R. G. (1989). *Sotsialno-pedagogicheskie issledovaniia i sovremennost [Socio-educational research and modernity]*. *Sovetskaia pedagogika [Soviet pedagogy]*, 2, 79-86 [in Russian].
7. Hutsan, T. H. *Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh vchyteliv ekonomiky do profilnoho navchannia starshoklasnykiv [Pedagogical conditions for the formation of the readiness of future teachers of economics for specialized training of high school students]*. Retrieved from <http://intkonf.org> [in Ukrainian].
8. Zubko, A. M. (2002). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy udoskonalennia navchalnoho protsesu v systemi pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh kadriv [Organizational and pedagogical conditions for improving the educational process in the system of professional development of teachers]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv [in Ukrainian].
9. Kravchenko, H. Yu. (2018). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty mahistriv u systemi pislidyplomnoi osvity [Organization of independent work of masters in the system of postgraduate education]*. *Scientific Journal «Virtus»*, 26, 99-103 [in Ukrainian].
10. Karpenko, L. A. (Comp.). *Petrovskogo, A. V., & Iaroshevskogo, M. G. (Eds.). (1998). Kratkii psikhologicheskii slovar [Brief psychological dictionary]*. Rostov na Donu: Feniks [in Russian].
11. Fedorova, O. F. (1970). *Nekotorye voprosy aktivizatsii uchashchikhsia v protsesse teoreticheskogo i proizvodstvennogo obucheniiia [Some issues of activating students in the process of theoretical and industrial training]*. Moskva: Vysshiaia shkola [in Russian].
12. Chyzhevskiy, B. H. (1996). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy stanovlennia litseiv v Ukraini [Organizational and pedagogical conditions for the formation of lyceums in Ukraine]*. Kyiv: Instytut pedahohiky APN Ukrainy [in Ukrainian].
13. Chu, Khuntsy. (2016). *Mizhnarodne bachennia osnovnoi hramotnosti ta pozytsiia Kytau: natsionalne pokrashchennia yakosti Kytau ta transformatsiia tsilei osvity v 21 stolitti [China's International Vision of Basic Literacy and China's Position: Improving China's National Quality and Transforming 21st Century Education Goals]*. [J] *Educational Research*, 37 (11), 8-18 [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 03.12.2021